

ERDÉSZETI LAPOK

az Országos Erdészeti-Egyesület

K Ö Z L Ö N Y E.

Nyolczadik évfolyam.

I. füzet.

Január 1869.

Korpona sz. k. város erdeinek leírása.

Hazánk legrégibb városainak egyike Korpona. Fekvése e városnak — mely Hont és Zólyom megyék közt épen az éjszaki határt képezi, s minden oldalról erdős hegyekkel van körítve, — igen regényes; a hegyek alját szőlő- és gyümölcsös kertek, virágos keret gyanánt, foglalják be.

Nem lesz érdektelen e város eredetéről valamit fölemlítenünk; s hogy azt tehessük, messze — igen messze, multunk mesés világába kell vezetnem az olvasót; azon korba, a midőn Atilla a góthokkal, s az ugynevezett karpokkal tört be ez országba. — Némelyek szerint az utóbbiak lettek volna alapítói, s tőlük eredettnek mondatik a latin elnevezés „Carpona;“ ez azonban kétes, miután azon karpok a rómaiakkal háborúskodván, többnyire a Duna partjain laktak. — Mások a szászokat mondják Korpona alapítóinak, kik — mivel akkor e város környékén igen sok tó létezett, — halászatból éltek, s nagy mennyiségben pontyokkal (Karpfen) kereskedván, „Karpfne-
rek“nek nevezettek; s ezen elnevezés, illetőleg keresetök után maga a város is Karpfen nevet nyert, — s ebből származhatott aztán a latin Carpona, s a magyar Korpona elnevezés. Ezen állítás leghitelesebbnek látszik, mert a 17-ik század valamelyik országgyűlésén maga a város ekép nyilatkozott eredetéről: „Carpona villa primum Regalis fuit, et aliquando per Saxones, per Carolum M. hoc in regnum inductos, condita.“

De tán elég ennyi a homályos multból, s a történelem világosabb lapjaiból ismertetésül csak annyit szakitunk ki az illető helyen, a mennyi épen erdőleírásunkhoz szükséges leend.

Korpona város erdőségei a várost körítő hegylánczolatn elterülve a várost minden oldalról körül fogják, nyilást engedvén a várost éjszokról délfelé átszelő Korpona vizének, mely az unyatin-rakonczaí völgyön keresztül folyva, a selmeczi vízzel egyesül, s ezzel egytemben az Ipolyba szakad.

Ezen erdőségek fekszenek Zólyom megye legdélibb részén, s a Kárpátok kinövéseinek legallját képezvén — körülbelül 3000—3500 láb magasságban a tenger színe fölött.

Határai: keletről a bozói káptalani uradalom, éjszakeletről: Czekócz, Bozók-Lehotta, szinte káptalani uradalom, éjszokról: Tót-Pelsőcz, Szászi mezővárosok, éjszaknyugotról: Bábaszék mezőváros, Kolbach, Sz. Antal Coburg hercegi uradalom, nyugotról: Zsibritó, Kormosó községek, és Coburg hercegi uradalmi erdő, délnyugotról: Králócz községi és Devicse Coburg hercegi uradalmi erdőségek.

Geographiai fekvés: a 48—49 hossz-fok és 36—37 szélességi fok között, dél, délkelet, és délnyugotnak; kiterjedés: nagyobb részt éjszaknyugotnak; emelkedés: változik 10—25 fok között.

Az uralgó kőzet: a trachyt, az egyes helyeken előforduló: trachyt-granitoid, agyagpala, mészkő, keselykő csekély mennyiségben, s leginkább az éjszaki oldalakon találatnak, és oly kis tért foglalnak el, hogy mellőzhetők; egyáltalján az egész hegylánczolat — formációra nézve — vulcanicus eredetű.

A talaj általán véve termékeny; minőség szerint: kevésbbé többé televényes, részint homokos és kövecses agyagföld, s általán mélynek mondható.

Az égalj meglehető s szelid, kivéve az éjszakra nyitott oldalakat; minek bizonyítéka: hogy a lakosok igen jó s híres gyümölcsöt, s kissé savanyú bort is termelnek.

Az erdei növények: tölgy, bükk, cser, uralgó állabokban; keverve: nyír, gyertyán, éger, mogyoró s borókával; az uralgó növények közül a bükk kiválólág az éjszaki oldalakon honos; s egyáltalán — kivéve a nyírt, — minden növény rendes helyzetét foglalja el.

A vágások benőttek: mogyoró, fekete gyűrű, berkenye, cseregalagonya, bodza, s a silányabb s magasabb fekvésű helyeken: borókával.

Az erdei fenyű egyes helyeken szétszorva, valamint a lúcz-fenyű is szépen tenyész; s az utóbbinak — de kiváltkép a jegenye fenyűnek ertése és szaporítása az éjszaki oldalakon — bükkal keverve — czélirányos lenne.

Az összes erdőterület körülbelől 9000—10000 cat. hold, melyből tiszta erdő jelenleg 6796 cat. hold, a többi irtvány; a tiszta erdőnek körülbelől 5000 holdja feltétlen, és 1796 hold viszonylagos erdőtalaj. — (Ezen adatok csak megközelítők, miután újabb felmérés hiányában csak az 1795-iki térképet vehettem alapul, levonva — körülbelül a levonandókat — az azon időtől foglaltások s irtásokra).

Az 1795-iki felmérés alkalmával e város erdőségei Steineck János akkori erdőmester által megbecsültetvén, 130 egyenlő szelvényre osztattak, melyekből 90 szelvény a 90 éves fordára, és 40 szelvény reservára fenntartatott.

A becslésből kitűnik, hogy az erdőterületnek nagyobb része — összehasonlítva a normális fatömeggel — magasabb korosztályú állabokból állott; feltéve — a mint valószínű is — hogy a becslés a valónál sokkal magasabban vétetett, — de azon idő óta tetemesen, és az erdőgazdászatra kártékonyan elterjedt irtványosok foglalásai, pusztításai, a vágásoknak a marhák általi letegeltetése, valamint évről évre rendszer nélkül kiszolgáltatott nagyobb fatömeg, tűz általi szerencsétlenségek, kiterjedt, s több éven át szakadatlanul folytatott magánfaeladás — annyira kimerítették az erdő fakészletét, hogy az

akkor a normális állásnál $\frac{1}{3}$ -dal nagyobb fatömeg azóta $\frac{2}{3}$ -dal kissebedvén, jelenleg — az általam 1867-ben eszközölt becslés szerint — $\frac{1}{3}$ -dal kisebb a fakészlet a normálisnál.

	1795-iki becslés	1867-iki becslés	Normalis állapot	Jegyzet
Terület 1600 □ öl holdakban	7245	6796	6796	90 éves forda mellett
Összes fatömeg 100c'ölekben	519120	163960	277236	„ „ „ „
Évi fa-átlag ölekben	5768	1822	3080	„ „ „ „
Átlagos fatömeg holdankint	67	24	40	„ „ „ „
Évi átlagnövekvés „	0,75	0,30	0,45	„ „ „ „

(Ebből kitűnik: hogy nemcsak hogy a megállapított forda meg nem tartatott, nemcsak hogy a reserva fölemésztetett, de még az erdők 70 év alatt egész $\frac{1}{3}$ -ig túlvágattak).

A területfelosztásnál is, a mennyire az előtt uralgók voltak az idősb korosztályok, úgy jelenleg az egész területnek $\frac{2}{3}$ -da a két legifjabb korosztályban van.

	I.	II.	III.	IV.		Összesen
	1—20	21—40	41—60	61—80	80 felül	
Terület. . . .	1958,25	2654	853,75	376,50	598,50	6441
Fatömeg. . . .	13217,4	52703,8	30602	20814,5	37563	154900,7

(a területnél: az I-ső termő osztályra reducált terület vétetett; a fatömegnél megjegyzendő hogy a fő álladék: 154900,7 N.^o mellék álladék: 9060 N.^o).

A termőképesség egyáltalán — kevés kivétellel első osztályu, de a folytonos lelegelés, és az irtványok szomszédságában lévő részekből a termőtalajnak elhordása következtében tartatni, hogy a legjobb erdőtalaj is, nem lévén képes a pusztításokkal dacolni, végre elsatnyul.

I.		II.		III.		Összesen	
Termő osztály							
concret	reducált	concret	reducált	concret	reducált	concret	reducált
Terület 1600 ☐ öles holdakban							
Terület	4705	4705	1926	1637	165	99	6796 6441

(a termő osztályok egymáshoz aránya = 1 : 0,85 : 0,60).

Mivel ezen irtványok oly nagy befolyással vannak e város erdeire, nevezetesen: nehezítik bármily okszerű erdőüzemnek keresztülvitelét, kisebítik a foglалások által az erdő területét, több alkalmat szolgáltatnak az erdőpusztításokra, a vágások lelegetésére, s ez által nehezítik az újraerdősítést, nehezítik, sőt lehetetlené teszik a kellő felügyeletet és védelmet, st. b. — szükségesnek találom azok eredetével, s elszaporodásuk okával az olvasót megismertetni; s hogy ezt tehessem, kell hogy e város régmúlt történetéből egy pár sort idézzek: „azonban megjött az 1241-ik év, és vele a tatárpusztítás nagy fergetege dült e honban szerteszét; — Korponán is egész nép csoportok rémült arcokkal, s jajveszékelve az erdőkbe menekültek; kik közül többen ott le is telepedtek, miután a várost romba dülve, vagyonukat elrabolva, s társaik ezreit legyilkoltan a romok kört heverve találták.“ Úgy hiszem elég ennyi, azon következtetésre, hogy az irtványok eredete már e korból való, — Hagyjuk most a várost idő folytán felépülni, felvirágozni, s következtessük azt is, hogy ez erdei lakosok az 1541—1678 évi idő közben duló török harcok alatt ismét — a már akkor várrá alakult Korpona városába behuzódtak; valamint természetesen azt is lehet következtetnünk, hogy e török háborúk, valamint az 1682—1707 évi idő közötti Tököly és Rákóczy harcok következtében majd tízedzésre megfogyott város la-

kosságát úgy szaporították, és édesgették, hogy a letelepedőknek erdőt engedtek irtani, avagy nekik a már meglévő irtványokat adományozták; s mi természetesebb ennél? erdő eleendő lévén, s fogyasztó kevés; — ez így tartott majd a jelen század közepéig — azzal a különbséggel, hogy nem adományozták már az erdőt, hanem eladogálták az irtásokat s legelőket potom áron; — míg végre csak azon vette észre magát a „circumspectus senatus“ hogy az erdő fogy, és a fogyasztók — s illetőleg a pusztítók, nem is tulajdonképen a városban, hanem keresztül-kasul az erdő szívében — igen tetemesen, s igen érezhetőleg kártékonyan elszaporodtak.

Az eddig használt üzem a szálerdőüzem volt, mi jövőre is fenntartatik.

A 90 éves forda azonban 80 évre szállíttatott le, és pedig:

1. Mivel az erdők igen tulvágvak, 90 éves forda mellett igen csekély évi fahasználatot lehetet volna elérni egyelőre, s a város érdeke megkívánta a jelenre is, minél nagyobb évi jövedelmet biztosítani.

2. Mivel fő súlyt fektettünk a normalis állapot mielőbbi, s minél egyszerűbb módon való helyreállítására.

3. Mivel az állabok legnagyobb átlagnövekvésüket úgy is 80—90 év között érik el.

Korosztályok	I.	II.	III.	IV.	Összesen
	1—20	21—40	41—60	61—80 és felül	
az első termő osztályra redukált holdak 1600 81					
A területnek jelenlegi felosztása	1958,25	2654	853,75	975	6441
A területek normal. elosztása	1610,25	1610,25	1610,25	1610,25	6441
A norm. arányelosztás ellenében 80 éves forda mellett	+34 8	+1043,75	—756,50	—635,25	
jelenlegi elosztása a fatömegnek N ^o -ben	13217,40	52703,80	30602	58377,50	154900,70
Normalis fatömeg-arányelosztás N ^o -ben	9661,50	33815,25	67630,50	109497	220604,25
A norm. fatömeg ellenében 80 éves forda mellett . .	+3555,90	+18888,55	—37028,50	—51119,50	—65703,55

A normalis állapot legegyszerűbb módóni helyreállítása úgy eszközöltetett, hogy a reducált terület 4, 20 éves periódusra osztatott; s ebből az első 20 éves periodusban használat alá jövend $6441 : 4 = 1610,25$ hold, s ennek megfelelő fatömeg a legidősb korosztályokból; mi összesen

tészen 79515,5 N^o-et
ebből levonva 5 évi átlag növekvést, számítva

arra, hogy a vágások csak 5 év múlva veté-
nyülnek teljesen 4830 „

Marad 20 évi használatra 74685,5 „

és egy évre 20 évig tartósan . $74685,5 : 20 = 3734$ „

a város szükséglete több évi átlag szerint . . 1734 „

Marad elértékesíthető 2000 nor. öl
(a 20 évi periodusnak átlagnövekvése, a vágásokban meghagyandó magfákkal azonosított).

E szerint a városnak saját szükséglete fedezésén kívül — okszerű gazdálkodás mellett 20 évig tartósan biztosítva van 2000 N^o, ez csak 2 ft. 50 krral = 5000 ft. tesz évenként.

A korponai erdőségeket következő szolgálmatk terhelik:

1. Patronátusi (kegyúri) a canonicus visitatio alapján; — mindkét felekezetű egyházak épületeire szükséges épület fa, és hivatalnokai számára a megállapított tűzifa mennyiség, körülbelül 100 öl.

2. Naturalis (természetes) szolgálmatk, az összes városi lakosságnak szükségelt tűzi és épület fa ingyenesen, körülbelül 1500 öl; s ezen szolgálmatknak viszont szolgálmatk fejében a városi lakosságra az erdőt terhelő adó, kezelési s egyéb költségek 1—5 ftnyi részletekben — minőség szerint — kivet-
tetnek, s házi adóilag behajtattnak.

A városi épületek hidak stb. fenntartására szükségelt épület fa, a hivatalnokok és szolgálmatk számára a megállapított deputatum fa körülbelül 300 ölet teszen évenként.

A belváros részére a szükségelt fa mennyiség az e czélra előre kijelölt vágásokból vágatik, az irtványosok számára mindenütt azon erdőrészekből, a melyekben az irtványok fekszenek.

Az ölfa 5' hosszú-hasábos ölekben vágatik; (mert a lakosok szőlő karókra is használják), egy ölnek vágatása 70 krba kerül; fuvarbér $1\frac{1}{2}$ — $2\frac{1}{2}$ mértföldnyi távolság szerint 2 ft. 40 kr. — 3 ft. 60 krt teszen ölenkint; épület fának a fuvarozása a fentebbi távolság szerint 1 ft. 20 krtól 2 ftig fuvaronkint.

Az erdők fogyasztója a városon kívül, a selmeczi mihály aknai bányatársulat, mely már 20 év óta évenként 1000 öl fát vágat a város erdeiben, s fizet 5' hosszúhasábos bánya ölenkint — szerződési megállapítás szerint — 4 ezüst huszast természetben; s a fát saját munkásaival ott helyben szeniti. — A szénégetők a bogsákat a tót modor szerint rakják, és gyujtják; egy bogsába raknak 12—18 ölet, egy öl ad 16 mérő szenet *); egy mérőért kapnak a munkások 6 krt, fuvarbér a vágásból a belabányai hutába (körülbelül 2 mrtfld.) 16 kr. mérőnkint.

Ezenkívül van még a városnak vasuti talpfa (Schlipper) eladása, szerződésileg 4 évre 100,000 köbláb tiszta kiácsolt anyagra; (1865-től 1869-ig) köblábankint 7 krval; egy darab ászoknak ácsolásáért fizet a vevő 20 krt, miért a munkások a fát már dönteni is kötelesek; fuvarbér az erdőből a városi raktárba 12—16 kr. Korponáról Szobra a vasuti állomásig: 50—60 kr. darabonkint.

A vasuti talpfák és többi hidfák minősége, osztályzatuk szerint ugyanazonosok az 1868 „Erdészeti-Lapok“ 1-ső számában Illés Nándor barátom által elemezetekkel, valamint a többi megjegyzések is egészen megegyeznek, e téren tett észleteimmal; minek bizonyságaul ime itt egynehány próba:

*) Egy mérő szén valamivel több mint 6 köbláb.

1-ső próba: 47½% kiácsolt anyag 52½% forgács

2-ik	„	60%	„	„	40%	„
3-ik	„	60	„	„	40	„
4-ik	„	56	„	„	44	„
5-ik	„	56	„	„	44	„
6-ik	„	57	„	„	43	„
7-ik	„	47	„	„	53	„
8-ik	„	31	„	„	69	„
9-ik	„	35	„	„	65	„
10-ik	„	39	„	„	61	„

tehát az ászokfák és padlók készítésénél átlag véve 51% forgács esik el.

A város még ezenkívül — szükség szerint — 50,000—100,000 darab tölgyzsindelyt készített erdeiben; a belváros eséréppel lévén fedve, a zsindely csak a városon kívül fekvő gazdasági épületekre használtatik; ezer darabnak készítése 2 ft. 80 krba és fuvarozása az erdőből a városi raktárba 1 ft. 20 krba kerül; s eladatik helyben 6 ftért.

Mi a mellékjövedelmeket illeti, azok csekélyek; makkolásért lehet számítani 300—1000 ftig; gubacsért 50—150 ftig.

Az erdei legelő körülbelül 1000 ftot jövedelmez, de tízszeres a kár, mit a lakosok a legeléssel okoznak, mert — valódi legelő hiányában — csak a vágások lélegelésére vannak utalva. —

Ertésekre nem fordított eddig semmi; s az újraerdősítésről csak akép gondoskodtak, hogy a letarolt vágásokban itt-ott egyes magfák meghagyattak. — Mi az ilyképeni ujjaerdősítés eredményét illeti, meg kell jegyezni, hogy — eltekintve minden rendkívüli esetektől — a magfák általi vetényülés a büknél igen, — de a tölgnél csekély sikert mutatott; mert valamennyi tölgyvágások, — a mennyire gyökajtásokból nem ujtultak, — teljes beerdősítésükre utánültetést igényelnének; — véleményem szerint sokkal czélszerűbb lenne a mesterséges

vetés általi újbólítás a tölgyeknél; avagy egy a tarvágást megelőző ritkító vágás által (Lichthau), mely szerint az állab 40—50%-ka levágható lenne, s a maradék az azt követő tarvágat által csak akkor, ha egy jó magtermő év után elegendő fiatal esemete kelése, eléggé biztosítaná az utánnövekvést.

Az erdők kormányoztatnak az összes tanács által, melyet a beltanács és a képviselő testület képez; kezelőjük egy erdőmester, s ennek alárendelten 6 erdőőr; — fizetése az erdőmesternek 500 ft. és 12 öl hasábfá; egy erdőőrnek 84 ft. teljes ruházat (20 ft.) 1 öl hasábfá, és az erdei károk $\frac{1}{3}$ -da, (10 ft.) mi azonban igen csekély és bizonytalan mellékjövedelem, mivel azok behajtása a jelenlegi — nép által választott — s attól függő bírák által — mint mindenütt, úgy Korponán is igen silányan eszközöltetik.

Igen kívánatos lenne, hogy a magyar kormány a városok és községek erdeinek kezelését mielőbb kiszabadítaná az eddigi mostoha kezek gyámsága alól; mert évről évre tömérdek kincs pazaroltatik, s tömérdek erdő pusztul e miatt országszerte.

Adja az ég, hogy-e — bizonyára viszhangra találó kívánság ne maradjon soká „pium desiderium!“

Iffj. Balás Pál.

Az erdei szolgálmányok megváltása Slavóniában.

A debreczeni közgyűlésen a 3-ik thema tárgyalása alkalmával előadta

Ruttner Antal.

Ki az erdei szolgálmak megváltásával csak némileg is foglalkozott meggyőződhetett hazánk első erdészeti tekintélye Divald ur azon nyilatkozatának igazságáról mely szerint „Az ebbeli nyiltparancs e véghetlen fontosságu ügyben néhány sorral intézkedett annyira általánosan, hogy annál fogva ugy az illető szakértők, valamint a bíróságok is a legnagyobb önkénnyel járhattak el s ez utóbbiak a szakértők munkálatait teljesen megítélni nem voltak képesek.“

Senki sem érzi azonban e szavak igazságát jobban mint a slavo-niai erdőbirtokosok és erdészek, — a kiknek habár ez ügybeli tapasztalataik — az urbéri szabályozások csigaléptekkel való haladása folytán — egynehány rövid év keretébe vonhatók össze, mégis teljes tudatában vannak annak, miszerént az ebbeli jelenlegi helyzet tarthatlan.

Azon körülmény ugyanis, hogy az 1853. márczius 3-ról kelt nyílt parancs III. fejezete 31. §-ban a vizsontszolgálat pénzbeli értékét mintegy meghatározza az által: hogy megengedi annak természetbeni kiszolgáltatását egész telkenként 1 ft. 40 kr. zsellérenként pedig 17½ krral megváltani, míg a fa értékének megállapítását hallgatva a szakértők belátására bízta, azon kellemetlenséget szülte, miszerint Slavoniában rendesen a vizsontszolgálat az urbéri, vagyis az 1848 előtti, — míg a szolgálat értéke a jelenlegi viszonyok szerint számíttatik ki. — Ennek a földbirtokosra nehezedő hátránya s méltánytalansága szembe szökő; — mert míg a vizsontszolgálat 48 előtti értéke 1 ft. 40 kr. lehetett vagy volt, az már ma 3—4 ft. körül ingadozik; — azon fa pedig melyre a jogosultak faizásuk értelmében igényt formálnak, a melynek 48 előtti értéke a közlekedési eszközök tökéletlensége, az erdők nagyterjedelme s az erdei termékek kellendőségének jelentéktelensége folytán nulla lehetett s volt is, — jelenleg már bizony pénz-beccsel bir. — A mondottak ilustrációjául szolgáljon a következő példa a számos közül s illetőleg egy szolgalmi megváltást tárgyaló szakértői véleményadás kivonata.

I. Urbéri állomány. Slavonia Szerém-megyéjében kebelezett Negoslavce községe faizás jogosult 64 egész telekkel és 18 zsellérrel bir. — Ez állományban a lelkész egy egész, a tanító pedig ½ telekkel foglaltatik, s így a vizsontszolgálatra köteles 62½ telek meg 18 zsellér van. —

II. Faizás illeték. A faizás illeték a tűzifát illetőleg abból állott miszerént a lakosoknak jogában állott hetenkint kétszer és pedig kedden és pénteken az erdőbe menni és az ott találtató hullfát, valamint vagy kézzel vagy horoggal letörhető galyakat s kidönthető tuskókat összeszedni és hazahordani; — nemkülönben a jogosultakat illette az urbéri vágásokban a 4" alóli dorong- s galyfa is. Az épületfára nézve

igényük egy 6° hosszú s 3° széles lakóház fedéltalphez szükséges fa ingyen való kiszolgáltatásából állott.

III. Viszontszolgálat fejében köteleztettek, és pedig az egész telkesek — s ez arányban a fél s negyedtelkes gazdák — egy-egy öl hasábfát vágni, az uradalom által megjelölt 2 mértföldnyi távolságra el fuvarozni, s ott rendesen összerakni, míg a zsellérek $\frac{1}{2}$ ölhasábfát vágni a kijelölt nyiladékokra kihordani, s ott ismét a védszemélyzet utmutatása szerint rétegelni.

IV. A szakértők a nyert utasítások s adatok nyomán a faizás illeték valamint a viszontszolgálat értékét, s ebből kifolyólag a jogosultak részére kihasítandó erdő járandóságot következőleg számították ki :

A határbeli erdők térfogata tartalmaz :			
termőföldet . .	446.387	} összesen 455.306 kat. holdat	
terméketlent . .	8.919		
ebből 1—20 éves állab	22.756 kat. holdon	152	normál ölfát
20—40 " "	99.071 " "	1556	" "
60—80 s felett	311.780 " "	21739	" "
A tisztások területe . .	32.780 " "		

Összesen . . 446.387 kat. hold 23447 normál ölfát tartalmaz.

Az erdőtértség termékeny, televénydus, homokos síkértalaju síkságot képez, az uralkodó fanemet a kocsános tölgy, cser- és gyertyánfa alkotja, melylyel csekélyebb arányban, szilek, nyárjak, cseresnyék s fodorjávörök elégyitvék. A talaj termőképességére nézve, a tölgyneemetek illetőleg, Feistmantel terméstáblái I-ső fő, és 1-ső alosztályának, — gyertyánfára nézve pedig a II-ik fő osztály 1-ső alosztályának felel meg.

A feljebb kimutatott fatömegből, az itt divó 80 éves forda, — s rendszeres gazdaság mellett, évenként 695 normál ölet lehet felhasználni ugyan is :

$$22732 N^{\circ} \times 0,0296 (\text{használati } \%) = 673 N^{\circ} \text{ tölgyfa}$$

$$715 N^{\circ} \times 0,0298 (\text{használati } \%) = 22 N^{\circ} \text{ gyertyánfa}$$

$$\text{Összesen tehát } 695 N^{\circ} \text{ fát.}$$

A szakértők egyetértő megállapodása folytán azon választékok tömege, melyet a jogosultak faizás fejében évenként élveztek, az évi hozam

20%-ra tehető, mely alapon a faizás élvezet $695 \times 20\% = 139$ n. öl vagy is 231 bécsi öltre rug.

A szakértők a méltányosság érzetétől inditattva ezen, a jogosultak illetékét kitevő 231 ölnék $\frac{1}{3}$ -át mint csekélyebb minőségű dorongfát, $\frac{2}{3}$ -át pedig mint galy- és rözsefát számíták, s e feltevés szerint következő alakul ezen illetéknek pénzértéke:

155 öl galy- s rözsefa 20 krval 31 ft. — kr.

77 „ dorongfa 60 krval 46 ft. — kr.

Ehez adva az urbéri vágásokból nyert jutalékot, mely a vágni kötelezett $71\frac{1}{2}$ öl hasábfa után tapasztalat szerint legfeljebb 12 öltre rughat; ezen fatömegnek értéke a uradalomban létező 2 osztályu dorongfa árának átlagában

1 ft. 40 kr. számítva 13 ft. 20 kr.

mindehez adandó végre az épületfa értéke, mely számíttatott 30 ft. 24 kr.

S ezek szerint a jogosultak faizás illetéke . . . 120 ft. 44 kr-ra rug. —

Ebből a vizsontszolgálatot, az urbéri váltásdíjat vé-
vén számítási alapul, levonván és pedig:

62 $\frac{1}{2}$ telek után 1 ft. 40 krval = 87 ft. 50 kr.)

18 Zsellér „ — ft. 17 $\frac{1}{2}$ kr. = 3 ft. 15 kr.) = 90 ft. 65 kr.

Marad 29 ft. 79 kr.

mely értéktöbblet a nyílt parancs értelmében erdőterülettel kárpótlandó.

Az uradalom által kárpótlásul kitüzött erdő 108 éves kocsános tölgyekkel van benőve, és Feistmantel terméstáblái szerint év és holdan-
kénti hozama 60%-ra tehető. Mely fatömegnek értéke következőleg alakul:

A tömeg 10% épületfa s mint ilyen 8 krval = — ft. 48 kr.

60% hasábfa „ „ 2 „ = — ft. 72 kr.)

20% dorongfa „ „ 1 „ = — ft. 12 kr.) 1 ft. 34 kr.

10% rözse „ „ $\frac{1}{3}$ „ = — ft. 02 kr.)

ha már most a fentebbi értéktöbbletet ezen összeggel osztjuk $\frac{2979 \text{ kr.}}{134 \text{ kr.}}$, ki-

derül miszerint a jogosultaknak kárpótlás fejében összesen 22 hold
368 □ öl járul vagy is 537 □° telkenként.

Függelék. Habár az uradalom úgy, mint a jogosultak is beismerték: miszerént istálóra való épületfát soha sem kaptak, mégis miután a bizottmány elnöke azon óhaját fejezte ki, hogy a szakértők egy istálóra szükséges épületfa értékét is foglalják a fennebbi értéktöbbletbe, s úgy számitsák ki a jogosultak részére esendő erdőterületet, — a szakértők nem késtek az ebbeli kívánságnak is megfelelni, — és foganatosított vizsgálatok s számítások után abban állapodtak meg, miként egy istálóra szükséges épületfa értéke 11 ft. 08 krra rug. Ezen összegek a fennebbi értéktöbbletbe adva, erdőterülettel kárpótlandó összegként 40 ft. 87 kr. derül ki, mely alapon aztán a jogosultaknak 30.5 kat. hold, vagy is telkenként 736□ öl jutna.

E véleményadásból a fentebbi elv követésének károssága és méltánytalansága az erdőbirtokosra nézve világos, — mert ha ugyanis a szakértők a vizontszolgálat értékét a mai árak szerint veszik föl, mint azt a faizás illeték kiszámításánál tevék, úgy a jogosult község az uradalomtól kárpótlás fejében mit sem követelhetett volna. —

E szakértői véleményadást különben a legerősebb kritika sem terhelheti a jogosultak iránti szűkkeblűséggel s az uradalom iránti részrehajlással, mert a szakértők oly választékokat vettek számadásba, minőket a jogosultak felette csekély arányban élveztek, s azt oly értékkel, mely Slavóniában a véleményadás keltéig még nem volt elérve; ilyenmővád annál kevésbé fog fölmerülhetni, ha megemlítem azon eseményt, mely az erdei szolgalmak s a vizontszolgálatok birói constatalása alkalmával adta elő magát. —

A jogosultak ugyan is hevesen tiltakoztak ez alkalommal az ellen, mintha ők valaha épületfát kaptak volna, sőt nyilakozatuk — képviselőjük s az urbéri bizottmány jóakaró figyelmeztetése és az uradalmi képviseletnek a faizás terjedelmét illető őszinte bevallása daczára olyformán hangzott, hogy ők faizás fejében úgyszólván mitsem élveztek, a vizontszolgálatokat azonban telhetőleg pontosan igyekeztek mindenkor teljesíteni. — A bizottmány tehát, s illetőleg az elnököt helyettesítő esküdt, való hiven ily értelemben vette fel a jegyzőkönyvet, s ezért nem kis meglepetés és megütközéssel vette a működő község a jegyzőkönyv bere-

kesztése s utolsó felolvásása alkalmával az elnöklő szolgabírónak — ki a tárgyalás folyamata alatt egy kirándulás kellemeiben vevén részt épen a jegyzőkönyv befejezésekor jelent meg ismét — azon tüzes partérettől vezetett kikelését: miszerént a jegyzőkönyvet megsemmisíti. —

A jogosultak ezen önmaguknak ártható nyilatkozata daczára, — az uradalom volt jobbágysai iránt táplált jó indulatától vezéreltetve az igazság s törvényesség terén maradt, — holott a jogosultak ama nyilatkozatát könnyen saját jávára zsákmányolhatta volna ki, miután az erdei szolgalmak terjedelmének meghatározásánál, nem csak az ugynevezett országos s helyi urbáriumok döntők, de az eddigi haszonvétel is. Mindezek daczára mi történik? — A jogosultak értesülvén a részükre kihasítandó erdőterület nagyságáról, zugolódni kezdettek, s szakértőjük ellen azon vádat emelék: hogy vagy részrehajló, vagy nem bir szakképzettséggel; — s a tárgyalás után egy pár óra, könnyen elgondolható helyről jövő biztások folytán, uj szakértő azon véleményét kérék, valjon minő nagyságu erdőterületre tarthatnak ők igényt? — A szakértő a nélkül hogy az uradalmi erdészeti viszonyokról illetékes forrásból szerzett volna magának tudomást, — a községi jegyzőtől kér felvilágosítást a fa árakra nézve, — betekint a szolgabíró irodájába s a jogosultak képviselőjéhez s az e helyeken nyert adatok nyomán kihozza, hogy a jogosultak nem 22 hold 368 □ ölre, s nem is 30.5 holdra mint a meghívott szakértők egyetértőleg meg állapíták, hanem 69 k. holdra formálhatnak jogot. —

Ily érvekkel támogatott folyamodás utján remélnek a jogosultak egy második tárgyaláshoz jutni, s más szakértők nyeresével kedvezőbb eredményt elérni. —

A törvény, illetőleg nyiltparancs ugyan érthetően kimondja, miszerént ha a szakértők egyetértő véleményadásukat kölcsönösen aláírják, második tárgyalásnak s küldöttségnek helye nincs, ezért az ügy további menete s hová fejlődése körülbelől ki lenne található, ha az ég alatt oly sok megfoghatlan dolog nem történnék, — s névleg Slavóniában! hol már azon felette különös eset is előfordult, hogy a szakértőt — ki erővel meg akart arról györödve lenni, miszerént nem a faizás illeték, — de a

viszontszolgálat értéktöbblete kárpótlandó s szolgál a jogosultak javára — arról kellett egy ízben capacitálni: miként ha a viszontszolgálat értéke a faizás illetékét meghaladja, — ez esetben számítási alap erdőtér kihasítására nem létezik. —

Nem kicsi azon esetek száma, mely az 1853-iki nyiltparancs minket erdősöket illető részének tarthatlanságát s az erdő birtokosokra való válságos voltát hatékonyan bizonyítja, — és mégis e csodaszülött még mindig hatályban van! — a min én ugyan egyáltalában nem tudnék csodálkozni, ha két év óta elfogadásra várakozó törvényjavaslatunk nem lenne, — mely nem csak az erdei szolgalmak megváltásának menetét határozza meg oly világosan s szabatosan, miszerént e törvények életbeléptével e téren a multakhoz hasonló esetek semmikép sem merülhetnének föl; de egy általában az e nemű törvények mai színvonalán áll kétségbe vonhatlanul. —

Mindezekért azon szerény indítványt bátorodom tenni, miként egyletünk s névleg érdemdus s köztiszteletű elnökünk hatályos befolyását kegyeskednék oda irányozni: hogy a még két év előtt kidolgozott s átvizsgált erdészeti törvényjavaslat az országgyűlés következő ülészaka alatt vétessék tárgyalás alá, s a hazai erdőbirtokosok s erdők érdekében mielőbb életbeléptetessék.

Nézetek a juhlegelőről az erdőben

ifj. Helm Ervintől.

A felső magyarországi hegységek erdeiben igen elterjedt mellékhasználatot képez az erdei legelő. Miután pedig az a birtokosra nézve, kinek saját juhászata vagyon, igen nagy fontossággal bír: szükségesnek tartom róla való nézeteimet nyilvánosság elé hozni, annál inkább, miután szaktársaim közül igen sok különben általában tisztelt egyéniség véleménye az enyimmel homlok egyenest áll. Teszem pedig ezt azon ohajtással, hogy t. szaktársaim vagy megczáfoljanak, vagy pedig állításomat helyesnek ismervén el, a juhlegelőnek a fenyvesekből való föltétlen kizárását megszüntessék.

Alig javultak a nagyrészt bevégzett tagosítások következtében a nagybirtokosra nézve annyira a birtokviszonyok, hogy az okszerű erdőgazdaságot oly igen zsibbasztó erdőszolgálmányok megszüntével erdeit saját belátása szerint rendezheti s ennél fogva jövedelme emelkedésére számolhat: már is akadályok hárulnak útjába. Mind ennek pedig csak félszeg felfogás az oka. Némely erdész nem gondolván a mezőgazdaság igényeivel, a melynek felső vidékenken különösen a marhatenyésztésre kell irányulva lenni, a juhokat, melyek különösen a hegyi rétek jó karban való tartására okvetlen szükségesek, az erdő legnagyobb ellenségeinek tekintik s azokat az erdőben, semmi szín alatt sem akarják meg tűrni.

Ezt csak oly erdész teheti, a ki egyedül a lelegelt füvet látja, a gyapjút pedig, a mely a birtokosnak annyit hoz be, számitáson kívül hagyja. Pedig mindig azt kellene szem előtt tartani, miként lehetne az uradalom számára mennél nagyobb jövedelmet teremteni. Meg kellene azt is fontolni jól, mivel fogjuk pótolni ezen jövedelmet, ha a legelőt megvonjuk a juhászattól? vagy is miként fogjuk azt másként értékesíteni?

Talán azt fogják felhozni némelyek: tökélyes állabok növesztése és külön e célra kihasított területek által.

Nem lehet tagadni, hogy juhnyájak, veszedelmére lehetnek az erdőknek: növedékvesztés, elsatnyulás, sőt igen sekély talajon elpusztulás is lehetnek a következmények. Bátran állithatnám, hogy a kisbirtokosok és különösen a községek erdeiben a legeltetés több kárt mint hasznot okoz. Mindez azonban csak sajátságos viszonyok között, és sem egy, sem két év alatt nem fog történni, hanem rendesen a helytelen berendezés a kezelő személyzet tudatlansága, közönyössége, gondatlansága vagy hanyagsága következménye.

Miként lehessen a juhlegelőt az erdőpusztulásának veszedelme nélkül használni, — a következőkben fogom kimutatni.

Az idősebb erdőrészeken keresztül futó utak, vagy határvonalak jó legelőt nyújtanak, és minden kár nélkül járhatók juhok által. Ha pedig tisztások vagy rétek vannak ily erdők között: a kezelő tiszt feladata hozzájuk vezető csapásokat kijelölni s azoknak betartására szigorún felügyelni, s meg akadályozni hogy a nyájak az erdőt keresztül kasul be

ne barangolják, miután ott úgy sincs legelő vagy csak igen kevés, különösen jól záródott erdőben.

A fiatalabb, még nem záródott fenyvesekbe is, a hol a fűtenyészet különösen buja szokott lenni, be lehet a juhokat bocsátani, ha csak időt veszünk magunknak arra, hogy a juhászokat a legeltetés módjára betanítsuk. Ha a juhnyáj sűrű csoportokban legel mint a raj, nemcsak a talajt tapossa le igen, de a növényzet nagy részét is. Osszszuk a nyáját apróbb csapatokra, engedjük azokat jobban szétterjeszkedni és nyugodtan legelészni: s erdő, legelő meg lesz óva a károsításoktól.

Legnagyobb elővigyázatot igényelnek az 5—10 éves fenyő ertvények, mert oktan legeltetés mellett nemcsak a csemeték mehetnek tönkre, hanem még a talaj is minden további művelésre használhatlanná válhat. De nem lehet állítani, hogy a legeltetés itt nem nyújtana kétszeres hasznót. Nem fogja tagadhatni senki sem, hogy minden figyelmes erdésznek arra kell törekedni, miszerint ültetvényei, melyek annyi költségbe kerültek, kellő világosságot és tért nyerjenek, tudván hogy e két tényező a növényélet fő feltétele. Nem látjuk-e kiterjedt ertvényeinket legtöbbször a gyomnövények és fű által évekig elnyomva sinlődni tönkre menni? Nem uralgnak-e az epilobium és a rubus fajok sátáni érozszakkal drága pénzen előállított vetéseink és ültetéseink fölött. És még is némely erdész inkább látja kinlődni az ertvényt, minthogy megtünné itt a juhót, a mely kétszeres hasznót fogna e körülmények között hajtani.

Menjünk ki az erdőre, keressünk adatokat állításom támogatására és megczáfolására; végre is azon eredménye kell jutnunk: hogy a hol az erdő a legelő által szenvedett, ott csak rendetlenség és hiányos felügyelet volt a hiba; ellenben pedig ott, a hol fiatal ertvényeken juhnyájakat hajtottak néha néha át, a csemeték üde zöld színe, és vidor hozsnövése csak jó hatásról tanuskodik; a legeléstől megkimélt helyek pedig a gyomnövényzet által elnyomva sinlődnék.

Idő és mérték: ezek a főtényezők, ezeket kell okszerűn alkalmazni s a kívánt cél elérve, a birtokos java előmozdítva lesz.

Következő szabályok szigorú betartása az, mit föltételül szabok a juh legelőnek nemcsak kár nélkül, hanem haszonnal való alkalmazására.

1. Nem szabad a juhok mindjárt kora tavasszal az erdőbe eresztetni, addig t. i. míg a hajtások oly gyengék, hogy a juh lerágná azokat, vagy kissé durvább érintésre letörnének; szóval míg a fiatal csemeték, igen is érzékenyek, hanem csak július, augusztus havakban, midőn már megfásultak.

2. Ne engedjük meg a juhok behajtását ősz vége felé vagy épen télen, különösen ne vörösfenyőcz, bükkfenyő (?) vagy sárgafenyver ertvényekbe, mert ezen évszakokban a fű száraz s nélkülöz minden táplálékot: a juh tehát kényszerítve van a csemetéken keresni azt.

3. Nem jó a juhok mindjárt reggel, vagy eső után a vágásba hajtani, mert a fű még nedves a harmattól, esőtől: a juh a nedves fűhöz nem fog nyúlni, hanem a hamarébb megszikkadó cserjéket és csemetéket fogja megrágcsálni.

4. Mielőtt a juhnyáját a fiatal ültetvény közé hajtánók, előbb mást kell egy darabig legeltetni, mert az éhes állat ahhoz nyúl, a mit legelől ér.

5. Meredek lejtők, különösen esős időben és addig míg talajuk ki nem szikkad a legeltétéstől meg kimérendők. Ugyan ez áll tartós szárazság idején is. Az erdész különös figyelmet fordítson ily területekre, s többször vizsgálja meg azokat, győződjék meg arról, foganatosítottak-e rendelkezetei vagy nem. Száraz, laza, televényben szegény talaj igen vigyázatos bánásmódot igényel, s jöhetnek elő oly esetek, midőn ily területeket a legeltetés elől teljesen el kell zárni.

6. Minden erdőrész legeltetésére külön napot kell meghatározni, hogy a legelés váltakozzzék s nehogy egyes helyek folytonosan használtassanak, mások pedig egészen elmaradjanak.

A kellő rendszabályokat csak jó, állandó és kellőleg betanított pásztor személyzet fogja betartani, és fel lehet tenni, hogy minden mezőgazda kötelességének fogja ismerni ily személyzetet alkalmazni, miután ez *coditio sine qua non* a legelés megengedésére nézve.

A fennebbi rendszabályok betartására ügyelni a mezőgazdasági

tiszt dolga; az ellenőrzés az erdészeti védszemélyzeté. A főfelügyelet azonban mindig az erdészt illeti; tőle függ főleg: ártalmára, vagy hasznára lesz-e az erdőnek a legelő. Természetes hogy nem szabad ki-mélnie labait. Ez lehet oka hogy sokan kényelmesebbnek találják inkább betiltani a legelőt, mint magukat munkával és felelőséggel terhelni.

Ha a juhnyájakat az erdőből ki akarnók zárni, kénytelenek lennénk számukra az erdőből letarolni némely részeket s ezeket engedni át e cél-ra. Az a kérdés merül már most fel: meg felelhetnének-e ezen területek céljuknak tartamosan?

Ha valahol, úgy mészhegységekben, — melyeknek talaja köztudo-más szerint nem képes erejét úgy megtartani, mint más kőzetből táma-dott földnek, — semmi esetre sem lehetne azt várni. Rövid idő múlva csak a magár fű (*nardus stricta*) borítaná a legelő terét, melyről tudva van, hogy keménysége miatt egy marhanem sem kedveli. A mezőgazdának tehát, hogy nemesebb fűnemeket termelhessen a legelő trágyázásához kel-lene látni.

De tudjuk továbbá azt is, hogy laza mésztalajon kissé melegebb nyarakon a fű egészen kiég s a legelő nyáj semmi tápot sem talál.

A mezőgazdának tehát előbb utóbb a trágyát földjei és rétjeitől meg kellene vonni s a legelő javítására fordítani, vagy más költséges módon eszközölni azt, pl. erdőből hordatni meg földdel, lombbal, boro-nálni, különféle fűmagot vetni sat. A mi végre daczára a kiadásoknak mind nem vezetre kellő eredményre.

Utoljára még is a juhállomány kedvéért az erdőket fel kellene sza-badítani, s csak ott volnánk a hol voltunk, kivéven hogy a talaj tetemes részének kellő kihasználása elhanyagoltatván tetemes kárt okozánk az uradalomnak.

Az erdész, ki pályáját igaz vonzalamból választá, s mert hivatást érzett magában rája, szeretetteljes gonddal fogja ápolni a rá bizott erdőt, s igyekezni fog minden ártalmat a mely azt fenyegetné távol tartani; de az erdő iránt való tulságos pietás ne tegye elfogultá, s a birtokos érde-keit közönyösség, kényelmesség vagy pedig a mezőgazdaszat közegeivel való versengés által ne veszélyeztesse.

A legelő ártalmatlanságának legjelesebb biztosítékát a jó felügyelet alatt lévő védszemélyzet képezi. A hol elhanyagolt ertvényeket, helytelenül kezelt vágásokat találunk; a hol az erdőkártételek tulságosan elvannak szaporodva: ott az erdő legelése is ártalmas fog lenni, egyenesen csak azért: mert az erdőkezelőtiszt nem ügyel fel eléggé arra, teljesíti-e a védszemélyzet kötelességét vagy nem. Az erdőszemélyzet hanyagsága több ártalmat hozhat az erdőre, mint a juhnyájak. Az erdőlegelőt össze lehet hasonlítani a löporral, a melyet a vele bánni tudó annyi előnnyel használhat fel, míg az avatatlan kezében roppant veszélyeket okozhat.

Az általam felhozottak lenyége az, hogy: az erdőtalaj termőképességének kihasználásában tekintélyes tényező a juhlegelő;

a juhok legeltetését kellő szabályozás mellett kár nélkül lehet alkalmazni az erdőben s ennél fogva a birtokos elvitázhatatlan érdekében gyakorolandó is.

Gyümölcsfa tenyésztés az erdőben.

Oly kérdést penditünk itt meg, mely erdészekre nézve első láttatt-ra különösnek, sőt talán kivihetlennak látszik, de nézzük meg azt közelebbről s átfogjuk látni, hogy csakugyan vannak oly gyümölcsfáink, melyek tenyésztése erdei fakkal elegyítve, nem csak lehetséges, de hasznos is.

Nem értjük itt azon nemesb gyümölcsfáinkat, melyek szorgos ápolás, és marha-trágya hiányában elfajulnak, ámbár vizáradások által látogatott berkeink állandóul termékeny talaján még a nemesb gyümölcsfanemek is igen jól tenyésznek, — hanem értjük a szelid- és a dgesztenyét és a diófát.

A szelidgesztenyét már is fölleljük erdeinkben honunk számos melegebb vidékein, hol, azok mint például Sopron-, Hont-, Bihar-, Szatmár-, Zala sat. megyék némely erdeiben néha kisebb terje-

delmü tiszta állabokat is képeznek, különben pedig a tölgygyel elegyesen fordulnak elő.

Nem gyümölcseért egyedül ajánlanánk e fánem terjesztését mindenütt ott erdeinkben, hol a termőhelyi viszonyok annak megfelelnek, mert gyümölcse itt mind a mellett, hogy nem megvetendő mellék jövedelmet hajt, még sem éri el azon tökéletességet, mint kertekben; hanem ajánlanók azt leginkább fája használhatóságaért. Azért szelidebb éghajlatu lapályaink vagy előhegyeink erdeiben, hol a nyarak inkább szárazak és hosszabbak s a késői és korai fagyoktól tartanunk nem igen kell, verőfényes oldalakon, friss, laza, mély rétegű és termékeny talajon, főleg ha némi mész vagy márga vagyülettel bír, a nevezett gesztenyefa igen megfelelő eredménnyel tenyészhető, főleg miután sarjadzási ereje nagy, s dús lombozatával a talajt is javítja.

A szelid gesztenye, gyorsan nő, nyulánk és tetemes vastagságu 60—80 láb magas törzset hajt.

Fáját a kézművesek igen kedvelik, mint épületfa pedig a tölgyet fölül mulja, mert tartósabb és nagyobb terhet bír el. Frankhonban gesztenyefából készült épületeket találtak, melyek fája több évszázadok lefolyta után is, még használható állapotban volt.

Nagybányán a kereszthegyi bánya egyik több száz éven át elzárt részének felnyitásakor, ott igen vastag oszlop és homlok fákat találtak melyeknek közepe még meglehetősen ép volt. Ezen fák szorosabb vizsgálatából kitűnt hogy azok szelid gesztenyefák.

Angolholban a gesztenyefát hajó gyártásra használják, de a mi használhatóságát leginkább fokozza az, hogy fájából a legjobb dongafát lehet készíteni. —

Gyökere barnás erekkel van átszőve és a legfinomabb tárgyak készítésére használtatik. Tüzereje nem valami különös, mert gyorsan és homályosan ég s égés közben pattog. Hamva mosásra nem alkalmas, mivel lugja kéken fest.

Kérgét cserzésre, szenét pedig igen szép fekete festék készítésére használják.

Ohajtandó lenne, hogy honunk azon vidékein lakó szaktársaink

hol az itt leirt gesztenyefa honos, e fának tenyészeti viszonyaival, mikénti s minő eredménnyel folytatott mivélésével sat. megismertetnének; hogy természetből meritett adatok nyomán; a szelid gesztenyefa tenyésztésének czélszerűségét, tekintettel honunk különböző termőhelyi viszonyaira, annál inkább megítélni lehessen. Második ajánlható fanem a vadgesztenyefa.

Ezt leginkább lombozata végett lehetne erdeinkben tenyészteni, mely juhok számára igen jó takarmányt szolgáltat. Különben semmi kiténő tulajdonokkal nem bír s fája sem valami különös, mert annak értéke sem mint tűzifa, sem pedig mint szerszámfa, nem nagy. —

Gyümölcsét inkább csak a vadak kedvelik, míg a marha csak úgy eszi meg, ha lassanként szoktatták reá. Egyébiránt keserű ízét el lehet üzni lugban való áztatás által. Törve vagy örölve taknyos lovaknak orvos-ságul szolgál, honnan német nevét nyerte (Rosskastanie).

Száz éves korában 80 lábnyi magasságra nő s több lábnyi vastag, csak hogy árnytere nagy, melylyel tömegszaporodása nincsen arányban, mindösszve is tehát azt csak ott lehetne mint erdei fát némi sikerrel tenyészteni, hol túlfölösleg fával bírnak, és erdőgazdaságunk célja nem a legnagyobb fatömeg előállítására, hanem inkább csak nemzetgazdasági előnyök elérésére van irányozva, hol tehát száz mérő vadgesztenyének értéke, mindig nagyobb lehet száz öl tűzifa értékénél.

A diófa szintén megérdemelné, hogy azt erdeinkben alkalmas helyeken tenyészszük, főleg hol a műfának nagy hiányát érezzük s a diófát jó drágán el lehet adni, mely a kézműveseknél a legnagyobb becsben áll.

Fája ha megkeményedik barna, eres, habos, meglehetősen kemény és szívós, de épületre nem alkalmas és tüze rosz.

Haszna mit gyümölcséből hajthatna, nem sok jelentőséggel bír, mivel azt részint ellopják, részint pedig apróbb is mint ha szabadban tenyész, inkább tehát csak fája az a mi értékét képezi. Termőviszonyai egyébiránt a szelidgesztenye termő viszonyaival mindenben egyenlők, s valamint az, úgy ez is a talajjavító fanemekhez tartozik.

Az itt említett fanemek tenyésztése által, igen alkalmas módot lel-nénk honunk szelidebb éghajlata alatt fekvő erdeinknek nemzetgazda-

sági értékét szintugy mint azok jövedelmét emelni, főleg miután e fanemek tenyésztése ép oly egyszerű és könnyű mint erdei nemesb fanemeinké egyáltaljában, nem igényelvén azok sem valami rendkívüli, sem pedig költséges ápolást.

Lázár Jakab.

Gözzel való kéreghántás.

Közli Mikó Béla.

A fájánál 6—10-szer értékeőbb cserkéreg egy anyira fontos erdei mellékhasználati tárgyat képez, hogy annak hántása körül újabb időben Franciaországban tett előhaladási mozzanatok teljesen megérdemlik hogy figyelembe vétessenek; különösön most, midőn Európát Amériká-ból és Chinából jelentékeny mennyiségű cseranyag kivonatokkal (extract) kezdik előnteni.

A mint tudjuk különösön a forró égövi tartományok sok cseranya-got tartalmazó fanemekben bővelkednek. —

Czélom a következőkben összefoglalni azon adatokat, melyeket a „Revue des Eaux et Forêts“ közelebbi számaiban e tárgy felől közlött. —

A tölgyek kérge cseranyagban leggazdagabb szokott lenni junius és julius hóban, azért az oly tölgyerdőkben, hol a cserkéreg nyérése fontos szerepet játszik, legtanácsosabbnak látszana a vágást jun. és julius hóra hagyni, mikor aztán az ölbe rakás előtt az erdőben egyszersmind a cserkéreg is lehántathatnék. — E hónapokban azonban a növényélet már anyira előhaladva szokott lenni, hogy a nyers, tehát még levében levő cserkéreg lehántása is ekkor már nagy nehézséggel jár; azért szokták az ily vágásokat rendesen martius és aprilis hóban véghezvinni, midőn a kihajtáshoz készülő, vagy kihajtásban levő fák hánca és kérge annyi nedvet tartalmaz, hogy a kéregnek nyers állapotban való hántása igen könnyen történik. —

De van még egy ok, mely különösön a sarjerdőknél ugy, mint a cserkéreg-erdőknél jelentékeny fontosságu, mely a tavaszi vágást is rosszalja. — És ez M. Rivière-nek, a Luxembourgkert (Párisban) tudományosan képzett főkertészének majdnem tiz évi kísérletei nyomán ab-

ból áll, hogy azon fák törzsei, melyek tavasszal vágatnak le, akkor midőn a fa minden nedvét az új hajtások gyarapítására fordítja, leggyakrabban csak 3—4-ik évben kezdenek némi életerőt mutatni, sőt gyakran megtörténik, különösen ha a fák még teljes nedvökben vágatnak le, hogy törzseik egészen kivesznek. — Nem kevésbé ártalmas a falevágás jun. és julius hóban, a nyári hajtás alatt is. —

J. Maitre, Desaux timáriparos társával szabadalmat vett Franciaországban a gőzzel való kéreghántásra. — Az egész készülék, mely szabad gőzre van szerkesztve, igen egyszerű, két kereken tolható és arra van számítva, hogy a legelső előtalálható favágó tovább tolhassa. — Ára (a szabadalmi engedélyt bele nem számítva) 1000 frank, és miután az imént felsorolt okok miatt a tölgyerdőkbeni vágásokat, eltekintve a téli napszám olcsóságától, legtanácsosabb october vagy november havától aprilisig folytatni, mikor tehát a nedves cserkérgyet könnyen meg nem lehet szárítani, el van még egy hasonlóképp hordozható szárítóval látva melyben a cserkéreg megszáritása minden további költség nélkül, csupán a gőzkazán fűtésétől nyert forró gázok által, eszközöltetik melyek különben használatlanul a kéményen elillannának. — Az ilyformán megszáritott cserkéreg azután ideiglenesen rögtönzött sátor alá helyezve, ugyanazon szekér által, mely a gőzfejlesztéshez szükséges vizet hordja, visszszamenet koronként elvitethető. — Sőt ugyanazon szekér által az egész héjjaló gép is valahányszor szükséges, tovább huzathatik. —

Ha a héjjalás az erdőn kívül történik, mint például az M. Pénasse-nál Saint Amand-ban történt, egy csűrben a munka sokkal egyszerűbb. —

A múlt évben már nagy mértékben folytattatott a gőzzel való kéreghántás Paimpont-ban (Ille-et-Villaine) M. Jourdan-nál, M. Pénasse-nál és M. Javerzac-nál Monclard-ban (Dordogne). — Ezek közül M. Javerzac az, ki a levében való hántást erdejében meg nem engedi, ki azonnal kész volt a gőzzel való hántást elfogadni mihelyt róla értesült, és ki a hántás megkezdését November 1-je felé hagyni tanácsolja, s ki erdejéből körülbelül 75000 kilogr-nyi (1340 b. mázsa) cserkérgyet nyer. —

Ime a közelebbi adatok egy tölgy és gesztenye-vágatból:

Naponként 800 kilogr-nyi (15 m.) cserkéreg nyeretett, de jóval több is nyerethetik. — 1000 kilogr-nyinak (18 m.) nyerése 21 frankba (8 ft. 40 kr.), s így mázsája 47 krba. került. —

Egy köbméter = 32 köbláb tölgyfa átlagosan $92\frac{1}{2}$ klgr. = 165 font kérget adott, 100 köblábra e szerint 516 font esik.

Egy köbméter gesztenyefa átlagosan adott 65 klgr.-nyit, (116 fontot), s így 100 köbláb 363 fontot. —

A gőzzel héjjalt fa köbtartalmából átlagosan 15 %-ot veszített. —

Maitre, a Javerzac gőzzel héjjalt cserkéregit, és ugyanazon helyről egy fa kereskedőtől való, levében hántott cserkérget vegybontás alá vetvén, bennök Javerzac-al majdnem összehangzólag a következő mennyiségű cseranyagot talált.

A gőzzel héjjalt cserkéregben 7 fokot (száztolit)

„ „ „ gesztenyefakéregben $11\frac{1}{2}$ fokot

„ májusban, levében héjjalt cserkéregben $4\frac{1}{2}$ fokot. —

Nevezetes azon kísérlet, melyet M. Desaux, timáripáros Ravignyan (Meuse) bőrcserzéssel tett. — Ő ugyanis medreiben gőzzel héjjalt cserkérget alkalmazván, már a negyedik mederben a bőroket szépen felduzzadva, igen szép barkajuaknak és majdnem teljesen kicservezve találta; tehát oly eredményeket tapasztalt, melyeket levében héjjalt cserkéreggel távolról sem ért el soha. —

Megmértvén továbbá a cserlé cseranyagtartalmát, azt a gőzzel héjjalténál $10\frac{1}{2}$ fokunak, míg a többi levében héjjalténál rendesen csak 8 fokunak találta. —

A nyert cseranyagtöbbslet tehát egyenesen a gőz hatásának tulajdonítható, mely a kéreg sejtjeit kiterjesztvén eszközli, hogy a bennök levő cseranyag sokkal könnyebben és teljesebben feloldódik. —

A mint láttuk M. Javerzac gőzzel való héjjalásánál egy köbméter után nyert $92\frac{1}{2}$ kilogr. cserkérget M. Desaux már 105 kilogramot és M. Pénasse 82 kilogramot mely adatok átlagosan 93 kilgr.-ot (166 fontot) szolgáltatnak egy köbméter (32 köbláb) után átlagosan. —

A cserkéreg nyereség a gőzzel való héjjalásnál csupán csak a kéreg tömörsége szerint változik, míg a levében való hántásnál az ned-

csak a kéreg tömörségétől, hanem a héjálásra többé vagy kevésbé alkalmas időtől is függ. —

G. Jourdannak a M. Pénasse erdejében történt egy pár kísérlet leírásából a következőket emeljük ki.

Jourdan egy még igen tökéletlen géppel, tehát költségesebb módon is vitte végbe kísérleteit; még pedig úgy hogy ugyanazon vágásban összehasonlítás végett bizonyos számú köbméter fát közönséges módon is héjaltatott. —

1-ső kísérlet.

A közönséges módoni (nedvében való) hántásnál.
60 stère (1920 köbláb) adott 5129 klgr. (9160 font) kérget. —

Az összes költség (vágatást, héjálást és a kéregcsomagolást is beleszámítva) tett 140 frankot (56 ftot.)

100 köbláb hántott fa adott 4,77 mázsa kérget; 1 mázsa kéreg hántása került 0,61 forintba.

A gőzzel való héjálásnál martius és aprilis hónapok alatt.

468³/₄ stère (15000 köbláb) a héjálás által 315 stère-re (10112 köbláb) apadt; a nyert kéreg 33125 klgr.-ot (592 mázsát) tett. —

Az összes költség (mint az előbbi esetben mindent beléértve) tett 1293,05 frankot; — (517 ft. 22 kr.)

100 köbláb hántott fa után nyeretett 5,85 mázsa kéreg; és 1 mázsának hántása került 0,87 forintba.

Ezen első kísérlet szerint 100 köbláb hántott fánál a gőzzel való hántás mellett 1,08 mázsa kéregtöbblet mutatkozik, de a hántási költség is 2 ft. 18kr.-ral magasabb, a mi körülbelől a kéreg többlet értékének megfelel, s így legalább pénzbeli nyereség itt nem mutatkozik.

2-ik kísérlet.

A közönséges módon való hántásnál.

10,5 stère (336 köbláb) hántott fa adott 848 klgr. (1514 font) kérget. Az összes költség 24 frank (9 ft. 60 kr.)

100 köbláb hántott fa után nyeretett 4,51 mázsa kéreg; 1 mázsa kéreg hántása került 0,63 forintba.

A gőzzel való hántásnál, mely a közönséges modoni héjjalás rendes időnye végén történt:

148,5 stère (4752 köbláb) a héjjalás által 96 stère-re (3072 köbláb) apadt; e 96 stère hántott fa adott 8400 klgr. (150 mázsa) kérget. Összes költség 394,50 frank (157,80 ft.) 100 köbláb adott 4,88 mázsa kérget. 1 mázsa kéreg hántása került 1,05 forintba.

Ezen második kísérletnél a gőzzel való hántásmellett 100 köbláb hántott fa után csak 0,37 mázsa a kéreg többlet, s 2 fl 28 kr. nagyobb hántási költség mutatkozik, a mi a kéregtöbblet értékével szemben tetemes veszteség. —

Eltekintve attól, hogy a hántó gép említett hiányos szerkezeténél fogva, ezen kísérletek nem képesek feltüntetni a gőzzel való hántás olcsóbb voltát, feltüntetik egész bizonyossággal legalább azt, hogy kellő időben téve, többre nem kerül a közönséges modoni hántásnál. —

Meglepő továbbá e kísérleteknél az hogy a gőzzel való hántás által 32—35% faapadás mutatkozik, a mit eddig rendesen csak 12—16%-ra tettek; azonban a tulajdonosra nézve ez korántsem ijesztő, mert a mit a fa apadása által veszít, azt többszörös nyereséggel potolja ki a nyert cserkéreg. —

Mind két kísérletnél továbbá 100 köbláb után eső cserkéreg köb-tartalma, lett legyen az a nedvkeringés időszakában hántva vagy nem, majdnem ugyanaz volt; nem ugyanaz volt azonban súlyára nézve. — És ez épen a nevezetes dolog, hogy a martius hónapban hántott kéreg sokkal nehezebb volt a május és junius hónapban hántotténál. Továbbá mindként cserkéreg egyenlő súlymenyiségekben egyenlő súlyrész cseranyagot tartalmazott. — Számokban kifejezve: egy térime mártiusi cserkéreg egyenlő súlya ugy aránylik a jnniusi cserkéreg ugyanazon tériméjének súlyához, mint áll 42 a 35-höz, s ugyanezen viszonyban kell hogy álljon cseranyagtartalmuk is. —

Az első kísérletnél meglepőleg sok cserkéreg hántatott, a mi könnyen azon ítéletre csábíthatna, mintha az egyedül a gőzzel való hántás

előnyére volna fel roható, mint a mely uton a hántás tökéletesebb; azonban a második kísérlet már ezen nézetet megczáfolja mert itt tetemesen kevesebb cserkéreg nyeretett. Az első kísérlet sikeres eredménye inkább azon körülményben rejlik hogy a hántás közvetlenül a nedvkeringés beállta előtt történt.

Ebből tehát azon fontos tétel vezethető le hogy a hántásra szánt erdőket tekintettel a cserkéreg menyiségére és jóságára, legczélszerűbb késő ősszel vagy télen vágni, e mellett szól még a téli napszám olcsósága, a tuskóknak épsége, tartósága és erőteljes hajtása. De minthogy ezen évszakban a kéreg nem hámlik, a hántást csak a leirt gőzhántó segítségével lehet eszközölni.

A selmeczi csötörtmérő.*)

Valahányszor ezen szót „csötörtmérő“ — mely a fák vastagságának megmérésére szolgáló egyszerű eszköz ujdonsült neve, leírnom vagy kimondanom kell, mindég úgy érzem mintha a fülembé nyilamlanék, mindazonáltal még is kényszerítve vagyok használni mert jobbal nem birunk. Német szaktársaink nincsenek ily szorult helyzetben, ők kedvök szerint válogatnak a nevekben a milyenek: Baumkluppe, Kluppe, Gabelmass Schiebmass, Baumschiebmass, Klemmass, Messlade, Fitte.

Azon természetes kérdésre, hogy miként jutottunk e szóhoz, egyenesen a „Magyarnyelv szótára“ I. kötetének 1077 lapjára utalunk a hol ez áll: csötört = diameter. Nem akarván itt tovább fejtegetni azon okokat melyeknél fogva azon nem tetsző műszót még is forgalomba hoztuk, csak azt akarom kijelenteni hogy a ki a helyett egy tökéletesen megfelelő, hangzatos, rövid, találó s lehetőleg igéből képzett szót ajánl, annak

*) Ezen közlemény a mult évi XII. füzetből térhiány miatt kiszorult; innen van hogy az ezen czikkhez tartozó könyomaton a nevezett füzet száma áll, a mit t. olvasóink kiigazítani sziveskedjenek.

számára díjul e lapok szerkesztőségénél egy darab körmöczi aranyat tettem le *).

Az ezen füzethez csatolt kezdetleges könyvmaton látható csötörtmérőt azért nevezzük selmeczinek mert jelen, az eredetitől lényegesen eltérő szerkezetét itt nyeré. Az eszme nem új, feltalálható az, az „Allg. Forst- u. Jagdzeitung“ 1858. évfolyamában, valamint Dr. Baur „Baum- und Bestandesschätzung“ című könyvében; s a kit a tárgy érdekel az a kijelölt művekben a leírások átolvasása és az ábrák megvizsgálása által meggyőződhet, hogy a selmeczi csötörtmérő onnan csak az alapeszmét kölcsönzé. —

A csötörtmérő szerkezete az ezen füzethez csatolt könyvmat szerint a következő: a csötörtmérő két szára *a* és *c* alól markolattal van ellátva, és a markolat fölött a mértékkal ellátott 2 hüvelyk magas és $\frac{2}{3}$ '' vastag léczek befogadására átvésve. A léczek 15—20'' hoszuak és a *B* átmetszetben látható horonyos szerkezetnél fogva egymásba tolhatók. Az egyik lécz az *a* szár vésetének egyik oldalára van úgy erősítve hogy a kettő egymással derékszögöt képez; a másik lécz pedig a *b* szár vésetének ellentétes oldalához van enyvezve és csavarral erősítve hasonlóul úgy hogy a lécz a szárra derékszögben áll. A két lécz egymásba tolva lehetővé teszi hogy az *a* és *b* szárat egymáshoz tetszés szerint közelelithessük vagy eltávolithassuk, minthogy a szárok vésetein a léczek szabad végei átolthatók.

A léczek, s ezeken a horony legpontosabb készítése csak a *B* átmetszetben látható, nem épen egyszerű szerkezet mellett érhető el: *óóó* az egyik, és *qq'q'q* a másik léczet mutatja; az előbbi áll a felső lapos darabból *o* melyre két szélről a fél

*) Felhasználom az alkalmat s egy pályaszót ezennel én is bejelentek: Fogarasi szótára magyar-német részének 25-ik oldalán átla — Durchmesser; ennek folytán a fa átmérőjének — átlájának vagy is vastagságának mérésére szolgáló eszközt talán nem lenne nagy nyelvészeti merészség „átlaló“-nak nevezni, s akkor „átlalni“ annyit tenne mint átmérőt vagy is vastagságot mérni! Szerk.

horonnyal ellátott léczecskék *óó* vannak enyvezve és ezenkívül csavarokkal *nn* megerősítve; az alsó lécz csak két darab-ból áll t. i. *qq* lapos és erre az előbbi módon erősített *q'q'* léczből; *ii* mélyedések arra szolgálnak hogy a beosztást, illetőleg mértéket tartalmazó papir pásztát felvegyék a hol az minden dörzsölés ellen védve van. Ezen papir pásztára a hüvely-
kek vastagabb és hosszabb keresztvonalakkal és a megfelelő vastag számokkal, a fél és negyed hüvelykek pedig rövidebb és vékonyabb keresztvonalakkal vannak jelölve

A léczek készítése hogy megfelelő legyen, nagy szorgalmat és nem minden asztalosnál található ügyességet igényel, mint-hogy a léczeknek egymásban sem tágon, sem szorosan, hanem épen illőleg s amellet simán és könnyen kell járniok.

Ezen csőtörmérők egészen vadkörtefából készítettnek minthogy e fa, finom szerkezete mellett, igen simára dolgozható s a mellett kemény, szívós. A kész eszköz forró firniszszel beeresztetik hogy a lég nedvességét oly könnyen magába ne szívja; a mértéket hordó papir pedig a bepiszkolás ellen átlát-szó lakkal van védve.

A fák vastagságának mérésére használtattni szokott eszközök közül a csőtörmérő, ha tökéletes szerkezetű, s kellően használtatik, a czélnak nemcsak legjobban megfelel hanem általánosan ott is használható a hol a többi eszközök nem alkalmazhatók. Vegyük csak a sokak által oly előszeretettel pártolt mérszalagot mely a fák körületének mérésére szolgál; mily hosszadalmas volna a munka ha evvel egy állabnak 10—20000 törzset egyenkint akarnánk megmérni; vagy ha télen a hóba döntött törzset ennek segítségével akarnánk köbözni; a mérszalaggal, könnyűségénél és gyengeségénél fogva nem is lehet az érdes kérgű, mohával zuzmóval benőtt törzset oly szorosan átfogni, vagy a törzs különféle kidudorodásait sat. úgy kikerülni hogy a körület pontosan kipuhatoltathassék. A csőtörmérő mindezen hátrányoktól ment, a munka gyors és ké-

nyelmes végzése mellett tapasztalás szerint pontosabb eredményt mutat mint a mérszalag a mely, ha a mérendő törzs nem egészen sima tiszta és gömbölyű, a valódi átmérőnél $2\frac{1}{2}$ —3%-kal többet mutat, s így a köbtartalom 5—6%-al térhet el a valótól. —

A mi a selmeczi csötörtmérőt illeti, annak előnyei, az eddig használt közönséges csötörtmérőkkel szemben, a következők:

1. a két szár egymáshoz mindég párhuzamos állásban van, egyik sem inog, s a kettő közzé fogott törzs valódi vastagsága a lécen pontosan leolvasható, míg a régi szerkezetnél, a mozgatható szár, a hüvely rövidsége és tág volta miatt, felső végén nem ritkán egy egész hüvelykkel szélesebben állott, mint a mennyit alól a lécen mutatott; ha pedig ezen hátrány elkerülése végett a hüvely szűkebbre készítettett, akkor kivált nedves időben megdagadván, a szolgálatot felmondta.

2. a lécz csak fél oly hosszú mint a régi szerkezetnél, mert a kettő egymásba tolható.

3. az eszköz használata a markolatok által lényegesen könnyítve van.

4. az egész szerkezet könnyűsége mellett igen szilárd és tartós. —

Egy ügyes selmeczi asztalos ily szerkezetű csötörtmérőket nagyobb számmal készen is tart s darabonként 2 ft. 50 kr-ával árul. T. előfizetőink netaláni megrendeléseit ez irányban készséggel közvetítjük, csak tessék megjelölni hogy az átküldést postán vagy más uton kívánják-e. A csomagolási és szállítási költségek a megrendelőt illetik. M. K.

Az erdei alomról.

Irta Illés Nándor.

Első pillanatra talán időszerűtlenek fog látszani a lombalom kérdésének tárgyalása a mi viszonyaink között, mert hisz az még nálunk nincs annyira elterjedve mint Németországban, hol az erdők egyik csapásáva lett. De a bajt nézetünk szerint eredetében kell meg támadni, s valaminek káros és haszontalan voltát még akkor kell kimutatni, mikor használata még el nem terjedett, még meg nem honosodott. A mihez hozzá szoktunk, a leghelyesebb és világosabb okok is nehezen visznek elhagyására.

A mezőgazdaság sokféle igényekkel lép föl az erdő irányában, minden igényei között azonban egy sem csábítóbb, de egyszersmind helytelenebb is, mint az erdei alom nyérése.

Mi erdőszők kevés tárgyismerettel bírnánk, ha a mezőgazdának azon törekvését, miszerint jó, erőteljes és olcsó trágyát beszerezni igyekszik, ne helyeselnők, s a hol lehet nem istápolnánk. Mind az által e tekintetben közvetlenül igen keveset tehetünk. Pedig úgy látszik mintha az ellenkező állana.

A talajnak a mezőgazdaságnál szokásos időszakonkénti javítását trágya helyett, az erdőben a fákról lehulló lomb és ágak elkorhadásából képződő televény pótolja. Jól záródott és dus lombtermésű fánemekből álló erdőségekben az ily módon képződő televény csakugyan tetemes is, és oly minőségű, hogy ha az ily talaj mezőgazdasági használatra alkalmas fekvéssel és egyébiránt megfelelő minőséggel bír, s ennél fogva ezen használatra átengedtetik — kitűnő termést hoz és a mesterséges, valamint az állati trágyát tetemesen felülmulja, és körülmények s mennyisége szerint hosszabb vagy rövidebb időre fölöslegessé teszi.

Nem lehet tehát csodálkoznunk, ha mezőgazdáink látván ezt, nem tudnak ellent állani a csábának, az erdőtől elkívánni e televény képző anyagok egy részét, hogy azt saját céljaikra kisegítőképen alkalmazzák. Terem az erdőben elég — vélik ők — sa haszon mit belőle várni lehet nagyobb mint hogy ignorálni lehetne.

A dolog a mint látjuk elég csábító; hogy mennyire káros az erdőre, s tehát mily helytelen a követelés, alig hiszük hogy szükséges lenne bizonyítgatnunk. Annyit mégis bátorkodunk megjegyezni, hogy ha a mezőgazda elkerülhetlen szükségnek látja, egy évet elő növényei számára a talaj-javítást, lehetlen be nem látnia azt is, hogy a kifejlődésükre oly hosszú időt kívánó erdei fák, melyek másféle talaj javításban nem részesülhetnek, szintén megkívánják azt. A fák szint úgy felhasználják a talaj termő anyagát, s megszínlik annak elrablását.

Mezőgazdáinkat azonban mi nem ezen okokkal akarjuk meggyőzni igényük helytelenségéről, hanem az által, ha kimutatjuk, hogy a lombalom nekik nem nyújt oly hasznót, melyet ők várnak tőle.

A lombalom aránylag véve igen szegény növényi tápanyagokban, s hogy az erdőben még is jó, és tetemesebb mennyiségű televényt képez, az a hosszú évek alatt ismétlődő lombohullásban, és hosszas lassu elkorhadásban találja okát. Dr. Wolff Hohenheimből, 1868-ban Berlinben megjelent művében „Praktische Düngerlehre“ (Gyakorlati trágyatan) kimutatja, hogy 1000 font légszáradt tölgy avagy bükk lomb tartalmaz.

2 font vilsavat és

1½—3 font kálit

tehát csak 10—15000 font légszáradt, vagy is oly minőségű lombban, a mely az ujak között szétmorzsolható, van annyi vilsav mint 1 mázsa csontlisztben és annyi káli mint 1 mázsa ugynevezett staszfurti háromszorosan töményített kálisóban. A felhozott trágyaszerek némethonban mázsánként 2—2½ talérjával, tehát 3 ft.—3 ft. 50 kr-val ezüst pénzben fizettetnek meg.

Még szegényebbek növényi tápanyagokban a fenyvek tűi és ágacskái.

A gyakorlati mezőgazda azonban a lombalmot nem annyira mint közvetlen tápanyagot tekinti, a melylyel a mezőgazdasági termények által a talajból kiszivott tápszereket pótolhatja, hanem inkább mint pótszert szalma helyett az állati ürülékek felfogására és könnyen kezelhető alakba hozására.

Dr. Wolff szerint azonban utóbbi tekintetben a lombalom igen hiányosan pótolja a szalmát; mert túlvomó mennyiségben használva, go-

molyba összetöppedő, savanyas televény képződésére hajlandó, lassan korhadó, tehát hideg trágyát képez ; minélfogva csak különös szükségben használható, s igen hiányos pótszer a szalma helyett. Ehhez jön még az a hátrány is, hogy a lomb sokkal kevesebbet képes magába felvenni, és magában megtartani a trágyaléből mint a szalma, pedig tudva levő, hogy trágyaacsínálásnál a trágyalé mily tekintélyes tényező és tehát értékes anyag.

Ha mezőgazdáinkat sikerült felvilágosítanunk arról, hogy habár csábító az erdei lombnak alomul való használata, s mint olcsó pótszer bár tetemes meggazdálkodásra is látszik reményt nyújtani, de ezen reményben a fönnbbiek szerint csalatkoznak: alig lesz szükséges, hogy kiméletre hívjuk fel az erdők iránt, és eléjük vezessük ez oknál fogva oly gyakran csenevész erdeinket. Tölgyeseink, melyek elélemedvén nagyrészt kivannak gyérülve, s belőlük a szél elhordja a lombot, elég szomorú példát nyújtanak erre. Agg tölgyeseink elpusztulásának egyik oka főleg itt keresendő.

Szabadjon még itt megjegyeznünk, hogy az erdő elsilányulásának oka nem egyedül a lombbal elrabolt növényi tápanyagok hiányában keresendő, hanem mivel a rájuk nézve oly szükséges televényréteg nem képződhet, a meglevő pedig rohamosan felbomlik. Ennek következtében a talaj hamarébb kiszárad s elmállása, megporhanyulása meglassul, sőt teljesen meg is akad :

A lombtakaró eltávolítása annyira el képes szegényíteni a talajt, hogy a levágott erdőt ugyan azon fanemmel többé újra erdősíteni nem lehet, hanem igénytelenebb fanemeket, a fenyveket kell helyettük növesztetni.

A lombalom nyerése tehát okszerű erdőgazdasággal meg nem fér, a mezőgazdaságnak pedig nem nyújt valami különös nyereséget, és sem mint trágya póttanyag nem oly jeles, sem mint alom nem oly nélkülözhetlen és pótolhatlan, mint azt némelyek hiszik, — tehát használni nem kell, az erdőtől követelni nem szabad. —

Vadászati terminologia.

Midőn vadászati leírások kerülnek kezembe az újabb sportsmanektől, nem lehet eléggé bámulnom a szörnyű bánásmódot, melyet édes magyar nyelvünkön elkövetnek. Árpád apánk óta gyalog és lóháton szabadon üldözte a vadat mai napig a magyar, (csak most fogják a vörös frakkot vadászatunkra ráhuzni, ha az országgyűlés elfogadja az új vadász-törvény-javaslatot), de nem emlékezik egyik krónikásunk, egyik memoiristánk sem ilyféle kifejezésekről:

a rókát bokrétájánál fogva vitte haza, — az az farkánál;

az őz darab rozs földön váltogatott át, az az ment át; (kell-e ennél szebb germanismus?)

finom neszelői modulatlanul állanak, az az fülei;

világítók: a róka szemei; billegény: a szarvas farka; csuha: a szarvas bőre; hold: a rőt vad fara; tápvevő: a szarvas szája; nyél: a farkas farka; szagló: a dúvad orra; tapsi: a nyúl füle; sat., sat.

Mire valók ezek, minek külön kifejezések a fül, száj, szem, fark, láb sat. vagy oly cselekvények megjelölésére, mit minden állatnál közös kifejezéssel jelölünk meg? Vagy ha már van erre szükség, miért nem használunk ilyeseket a ló, ökör, kutya s többi állatoknál is megkülönböztetésül az embertől?

Miért? Mert nincs rá szükség. Miért használják tehát sportsmaneink? Mert majmolni akarják német szomszédainkat. Azt az eredetiséget, a melyel dicsekszik fajunk, fel akarják cserélni sületlen szokásokkal. A szomszéd németeknél ez divat; azoknál hajdan óta létezik rendezett vadászat melynek üzői saját „Rothwälschet“ beszélnek: ergo nálunk is át kell venni azt sammt und anders.

És hol vették a németek Jägersprahéjukat? Talán a vadászatot szenvedélyből üző férfiak között fejtett az ki? Korántsem. Vadász szolgáik, ősei a hirneves Büxenspannereknek kik a vadászatot mint mesterséget üzték hasonlóan a csizmadiákhoz, szabókhoz sat. azok használták eredetileg. A czéhbeli mesterembernek ugynevezett „hirschgerechter Jä-

ger"-nek a ki mester inástól avangirozott fel, meg kellett magát különböztetnie a többi mesteremberektől, hogy a mit egymás között beszélnek, más meg ne értse.

A vadászlegének nyelvét lassanként megtanulták az úrvadászok (!) is, mert ők is „hirschgerecht“ akartak lenni, s a cselédek nyelve be jutott az urak közé, átalánossá lett. Azt hiszik a vadászt meg fogják ismerni nyelvéről, pedig a vasárnapi vadászok jól betanulják azt s még is kontárok. —

Hagyjuk azonban ezt, ennek van legalább eredete, és a németnél oly annyira kifejezett czéhbeli természetben gyökeredzik, mely szeret mindent másként nevezni meg, mint a világ azt szokta*); de minek utánozzuk mi azt, mikor az a mi természetünkkel nem egyezik? Ne rontsuk úrvadász uraim avval a sok terminus technikussal szép nyelvünket, hanem inkább nevezzük a gyermeket nevénél a mint dukál. Vegyük át a tudományt, ha már a vadászat tudomány lett, és assimiláljuk azt: térítsük meg a magyar hitre. Higgyék meg önök, majmolni nem mesterség; de mesterség, dicsőség művelni, haladni úgy, hogy a minket meg előző nemzetek tapasztalatait felvesszük és hasznunkra fordítjuk, de viszonyainkhoz és nemzetünk szelleméhez alkalmazva.

Igy vagyunk mi sokkal, s míg az idegent vakon utánozzuk, addig a magunkéról megfeledezünk, s azt nem fejtjük ki. Pedig majdan annak is akadna tisztelője külföldön, mint akadt már másnak is.

A Hunting pl. divatban van és a mint a V és V-lapból olvasom hitvány eredményeket mutat, de a mint őseink karikással üldözék lóháton a nádi farkast, azt elfeledtük: mert magyar. Ha előbb egy angol a lasso vető rancherótól megtanulná s divatba hozná: akkor à la bonheur mi is felkapnók ismét valami spanyol vagy angol nevezet alatt.

Üzzük a vadászatot vadász urak mint üzték őseink, s ha az okszerű vadápolás kimélés, és vadászás módjainak szabályait szomszédainktól

*) A németek ezen szokásának szolgálai utánzása tudományos szak irodalmunknak utjába roppant akadályokat göndít, nyelvünk szépségeit pedig semmivé teszi, úgy hogy már ma is a tudományos nyelv minden magyar fül számára valóságos disharmonia.

átvesszük, mert a tapasztalás helyesnek mutatta azokat, ne vegyük át avval a mi nem tartozik hozzá.

Beszeljünk úgy, mint őseinktől reánk maradt: fogjuk meg a nyulat fülénél, a róka hadd dicsérje farkát, a szarvas szájával vegye zamatos táplálékát, s az őz füleit hegyezze ha hallja a közeledő neszt. Eredeti magyar kifejezések használatát külön cselekvények kifejezésére ez nem zárja ki, de legyenek azok a magyar nyelv szellemével meg egyezők, s ne honosítsanak meg germanismusokat, gallicismusokat sat. Ilyenek: cserkészni: czirkálva keresni; barkácsolni: meglopni; vagy a műszerek megnevezése, mint azt Bérczy vadász műszótárában többet találni lehet.

Ugy hiszem vadásztársaim lövésére bukfenczet fog vetni a nyúl, ha fültövon és nem tapsialjon lövék is.

Nyulasy Farkas.

Légtüneti észleletek Selmeczen 1868.

	September		Oktober		November		Deczember	
	Hánya-dikán		Hánya-dikán		Hánya-dikán		Hánya-dikán	
Hőmérsék (Reaum):								
átlag	—	13,1	—	8,4	—	1,5	—	1,4
legnagyobb . .	10. d.	19,0	3. d.	18,1	8. d.	10,1	7. d.	10,8
legkisebb . .	16. r.	7,9	29. r.	1,2	22. r.	—7,8	10. r.	—6,5
Légnyomás (p.von.):								
átlag	—	314,4	—	314,3	—	313,3	—	313,2
legnagyobb . .	7. r.	317,4	6. d.	317,8	22. r.	318,2	10. e.	319,8
legkisebb . .	14e.16r 25r.és e	312,1	29. r.	310,2	9. r.	307,6	23. e. 24. r.	307,6
Párányomás (P.v.):								
átlag	—	4,0	—	3,2	—	1,9	—	2,8
legnagyobb . .	22. d.	5,6	2. d.	5,2	8. e.	3,7	7. r.	3,2
legkisebb . .	3. d.	2,6	7. d.	1,6	18. r.	0,1	10. r.	0,1
Nedvesség (százalékokban): átlag . .	—	66,8	—	76,2	—	75,0	—	88,3
legnagyobb . .	25. e.	91,0	19. r.	99,0	6.e.7.r. 29r.30e	96,0	5d.18e. 20e.21 e.22r.d e.31r.e	100,0
legkisebb . .	9. d.	31,0	7. d.	27,0	18. r.	7,0	10. r.	12,0

	September		Oktober		November		Deczember	
	Hánya- dikán		Hánya- dikán		Hánya- dikán		Hánya- dikán	
Felhőzet (derű = 0, boru = 10) átlag .	—	3,5	—	5,9	—	6,5	—	8,4
legnagyobb .	11. 12. 13.	10,—	12. 18— 22. 25. 27.	10,—	1. 6. 8—11. 17. 25—30	10,0	1—5, 14—18 20. 22. 23. 25— 27. 31.	10,—
legkisebb . .	3. 4. 7. 8. 9. 17. 29.	0,0	7. 8. 11. 29.	0,0	18. 20. 21.	0,0	10. 13.	0,0
Szélirány (százalé- kokban),	É.	1,4	—	—	—	1,6	—	—
	K.	2,8	—	1,7	—	—	—	—
	DK.	11,3	—	3,4	—	11,5	—	5,6
	D.	1,4	—	1,7	—	23,0	—	—
	DDNy.	—	—	—	—	—	—	1,9
	DNy.	39,4	—	55,2	—	—	—	52,8
	NyDNy.	—	—	3,4	—	—	—	5,6
	Ny.	9,9	—	20,7	—	21,3	—	9,4
	NyÉNy.	5,6	—	1,7	—	4,9	—	—
	ÉNy.	28,2	—	12,1	—	37,7	—	24,5
Szélerő : (szélesend = 0, orkán = 10) átlag	—	1,8	—	1,9	—	2,3	—	1,9
Csapadék (p. vonal): összesen . . .	—	3	—	39 1/2	—	30,—	—	59,—
mely Septemberben 3-szori, Oktoberben 6-szori, Novemberben 3-szori és December- ben 10-szeri esőből származott.								
Az első hó Oktob. 30-án jelent meg, ha- vazott még Dec. 21., s havas eső esett 17. és 23-án.								

K ü l ö n f é l e k .

A feeskék hasznossága. Alig lesznek sokan szaktársaink közt, kik e tavaszi hirmondónknak páratlan hasznosságát számokból ismernék; nem lesz tehát fölösleges figyelmüket a következő igen érdekes ki-
számításra fölhívni.

Egy fecskepár naponként 16 órát tölt fészken kívül, és minden fecske óránként huszszor eteti fiait. A fecskepár tehát összesen 640-szer tér vissza fészkehez.

Miután minden vén fecske valahányszor visszatér fészkehez, mindig 10—20 rovar hoz magával, úgy egy fecskepár naponként legalább is 6400 rovar pusztít el, s ha ide számítjuk még azt is, mit a vén fecskék saját táplálkozásukra fölemésztene, az az legalább is 600 legyet és szunyogot, akkor egy fecske család naponként 7000 és havonként 210000 ártalmas rovar emészt föl.

Föltéve, hogy a vén fecskepár az első hónap alatt, az az míg egyedül vannak, 30000 rovart szükségel táplálkozására, akkor a 7 tagból álló fecskecsalád az egész nyár folytán 576000 rovar pusztít el. Ha tehát föltesszük, hogy egy faluba legalább is 100 fecskepár telepedik le, akkor az általuk és fiaik által a nyár folytán fölemésztett rovarok száma túlhaladja az 57 milliót, a miből már most megítélhetjük, hogy minő rendkívüli a fecske hasznossága s hogy mennyire áll kötelességünkben ez ártatlan madárkákat minden kitelhető módon kimélni. L.

A petroleum nem csak világítószerszám. Az állatok petroleummal bekenve a bolhától, tetűtől és rühtől megmenekednek. A poloskát ki lehet vele irtani a butorok és padló repedéseinek bekenésével; de ez esetben nem kell a petroleumot kimélni. A petroleum foltok és a kellemetlen szag néhány napi szellőztetés után tökéletesen eltűnnek, minthogy a petroleum illó anyag. Használni lehet továbbá azt olaj helyett készenésnél, a vas fűrásánál, ércszerszámok takarításánál, sat.

A vörös áfonya (*vaccinium vitis idaea*) németország némely vidékein, mióta a vasút által a közlekedés meg van könnyítve, kereskedési cikké vált. Ládákban, tonnákban, valamint befőzve üvegekben szállítják azt a fogyasztási helyekre, hol befőtt, fagylalt, vagy limonádé alakban éri el hivatása tetőpontját. A kik a vörös áfonyát e hivatásának elérésére segítik nem megvetendő jutalmat kapnak fáradságukért. Ugyanis az ezen üzlettel foglalkozó kereskedőket és czukrászokat nem is említve, e tekintetben csak annyit hozunk fel, hogy az áfonya szedő családok egy nyáron e mellékfoglalkozással 30—40 tallért keresnek. E keresetágot tehát nem mulasztjuk el hegyes vidékeink lakosságának figyelmébe ajánlani.

Szerkeszti és kiadja: **Wagner Károly.**

Főmunkatárs: **Divald Adolf.**

Selmecz, 1869. Nyomatott Mihalik István-nál.

